

le, zou
ordeel
is, alle
be-
roep
met
roep
e voor
zorging
n geest
ing, en
zingen,
zijn,
al zoo
en gaat
Godde-
test in
trouwd
an een
n der
hij is
lent in
ik het
ragen,
op het
ijk den
voor
dat hij
n: Op
ld erf,
n anti-
Chris-
eerlijk
Godde-
ak niet
lijk en
liefde
geest
er zijn
rouw
in zijn
et zijn
kbaar,
s kon
leeren,
derlijk
mede-
il dat
enstel-
n wel
de ge-
wicke-
onder
ge be-
st der
evens-
vuer-
ing en
dat
ats- en
niet
dient,
rtaal
udent
e stu-
waar-
eunen
ukrijkt
Gods
heeft,
aller-
e din-
ke be-
steld,
n een
hap te
nkrijkt
Gods
een
niet
nink-
nink-
alle
ndee-
tuizin
s, hoe
geloos-
men,
aken,
an de
ogen
chijnt
lusver
grief
onge-
prik-
tuiver
ositie
aking
aestie
eren,
ook
ook
gaan
et in-
ge-
oord-
bleek
g iets
s: vol-
geen-
arom
dezer
per-
ook
derijk
r de

studenten eerst richten op hun gewone bezigheden, d. i. op het Goddelijk beroep van den student, en mag eerst daarna op het buitengewone gericht worden, mits dan niet eenzijdig op de missie, doch veelzijdig op al deze buiten het gewone beroep vallende belangen, die op belangstelling en behartiging aanspraak maken.

Veel korter kan onze tweede bedenking zijn. Er zijn er nog wel andere, maar verder dan deze twee gaan we voorhands niet.

Deze tweede bedenking nu raakt de Heilige Schrift.

Begrijpelijkwijze hechten deze heeren aan het gebruik der Heilige Schrift hooge waarde. Ze willen dan ook de Heilige Schrift en voor zichzelf persoonlijk, en met anderen saam onderzoeken.

Ook hierbij nu rijst een vraag.

Er is tweedeling lectuur der Heilige Schrift. De ééne, waarbij de lezer *lijdelijk*, en de andere, waarbij hij *handelend* is.

Lijdelijk leest men de Heilige Schrift, als het er om is om te doen is, om haar heiligen en wijzenden indruk te ondergaan. Dit is de mystieke lezing. Men vraagt dan niet of men alles begrijpt, maar leest voort en voort, om den tot ernst stemmenden, den zielverwikkenden en wijzenden indruk te ontvangen, die een zoekend en biddend lezen der Heilige Schrift op den lezer heeft.

Het is dan ook uitnemend, dat deze heeren deze werking der Heilige Schrift erkennen, en haar zoeken.

Maar nu is er ook een *actief* lezen der Heilige Schrift, dat een heel ander iets is. Dan blijft de geest in ons niet lijdelijk, maar waakt op in ons, om in den zin de bedoeling, de betekenis, de meening der Heilige Schrift, niet alleen van het enkele vers, maar van heel de Heilige Schrift in te dringen.

Is nu het lijdelijke en mystieke lezen der Heilige Schrift voor alle personen en tijden één en hetzelfde, heel anders staat het met dit *actieve* lezen der Heilige Schrift.

Dit toch stelt aan een hoogere-burgerscholier hooger eischen dan aan een werkmans, aan een gymnasiast hooger eisch dan aan zijn collega op een hoogere-burgerschule, en zoo ook weer aan een student hooger eisch dan aan een gymnasiast.

Dat verschil spruit voort uit de meerdere middelen waarover hij beschikt, om de Heilige Schrift te leeren verstaan, en uit de hoogere eischen die zijn breeder horizon stelt om den zin der Heilige Schrift te leeren kennen. Denk, om slechts dit één te noemen, denk maar aan zijn kennis van de Griekse, niet zelden ook van de Hebreeuwsche taal.

Waar nu de heeren ook spreken van saam de Heilige Schrift te lezen, is onderscheiding van hun persoonlijke lectuur, kunnen we het ons moeilijk anders voorstellen, dan dat het doel hiervan moet zijn, tot zulk een rijker en helderder verstaan van de Heilige Schrift te geraken, als dit door het karakter van hun universitaire ontwikkeling geëischt wordt.

En is dit zoo, dan zal daarmee ook over dat gewichtig punt dieper zijn door te denken en meer ter leiding te zeggen zijn, dan we dusver in het zoo warme betoog vonden.

Niettegenstaande deze twee bedenkingen willen we nochtans niet eindigen zonder er nogmaals onze hartelijke blijdschap over uit te spreken, dat het ijs gebroken is, en dat er weer, niet zonder eenige kracht, en vooral niet zonder warmte, een pleidooi voor den Naam des Heeren uit de Studentenwereld is uitgegaan.

Vaccine.

Telkens hoort men van liberale zijde, dat de gemoedsbezwaren tegen de vaccine ingesluisd zijn.

Het kan daarom zijn nut hebben, uit de praktijk des levens weer eens een stem te laten opgaan, waaruit het heel anders blijkt. Zie hier het schrijven van een man, die onder den vaccinedwang waarlijk lijdt.

Neem mij niet kwalijk, dat ik de vrijheid neem U.W.E.D.Z.G., als leider der A.R. partij en tevens als handhaaver der Ger. Bel., waartoe of waarlijk ik sedert 1836 behoort, om raad te vragen in het volgende:

Ik ben vader van een 14-jarigen zoon, die tot op heden niet is gevaccineerd en mitsdien van alle onderwijs verstoken is, behalve dat hij daags een uur huisonderwijs krijgt, waardoor hij zoover is, dat hij behoorlijk leest en schrijft.

Van jaar tot jaar zie ik uit naar het afschaffen der vaccinedwang, doch alles blijft hetzelfde. En hoewel ik nu gaarne mijn zoon iets meer zou laten leeren, is dit mij om financiële oorzaken niet mogelijk, daar mij het weinige onderwijs dat hij ontvangt, reeds p. m. f. 75 per jaar kost, waar anderen voor f. 4 jaars volkomen L. O. kunnen genieten. Ook kan ik mij niet begrijpen dat van Ger. zijde niet meer wordt aangedrongen op afschaffing van dien dwang. Ja, ik kan niet verstaan hoe Gereformeerde menschen daar zoo ligt over heen kunnen stappen, want m. i. is dit niets minder dan een Godsverloochening (Zondag 10).

Arbeidersvraagstukken, daar wordt veel aan gedaan (meest om de socialistische te bevredigen), hoewel die nooden niet zoo groot zijn — ten minste hier niet, want men weet van brood-dronkheid niet wat men zal uitvoeren — maar gemoedsbezwaren die deze en gene stille in den lande heeft, daarop wordt niet gelet.

"K zal hierover maar niet verder uitweiden, mijn schrijven zou te lang worden."

Noch ik, noch mijn vrouw of zoon hebben door 's Heeren verschoonende goedheid pokkieke gehad, hoewel wij niet gevaccineerd zijn, maar zoals ik laatst tegen een dokter zei, dat zal in de statistiek wel niet te pas komen.

Aangaande zoo het mij zijn, 100 het niet te veel van U.W.E.D.Z.G. mocht gevraagd zijn, te vermenen of het nog iets zou kunnen baten, zoo ik mij tot H. Majesteit wend met het verzoek om onthelling van de vaccine voor mijn zoon.

Wij voor ons deelen, gelijk we meermalen verdaard hebben, het godsdienstig be-

zwaar, dat ook deze vader tegen de vaccine heeft, niet.

Voorzorgsmaatregelen achten wij geoorloofd, ten deele zelfs geboden.

Het systeem der inenting is verwant aan de homeopathische methode, waarin onzes beduikens veel schoons ligt.

En de quaestie, of de vaccine doel treft dan wel medisch te veroordeelen is, komt ons voor, een nog niet opgelost vraagstuk te zijn.

Doch dit alles doet er niet toe.

Hier is een vader, die toont zulk godsdienstig bezwaar wel te hebben. Dat het bij hem geen woorden zijn, maar meenens is, blijkt uit het offer van f. 75 jaars, dat hij, uit zijn kleine middelen, voor zijn kind en voor zijn overtuiging bracht.

De man lijdt er onder, dat hij zijn kind verachten ziet.

Nu zijn er tal van scholen, waarop noch het bestuur noch de ouders der kinderen eenig bezwaar zouden hebben, om dit ongevacineerde kind toe te laten.

En toch de wet dwingt hem zijn kind onopgevoed te laten.

Dit is het ergerlijke, dit het stuitende.

En waar deze schrijver in zijn eenvoud nog waant, dat misschien de Kroon hem vrijstelling van dwang kon verleen, maakt de wet dit onmogelijk.

Hierin nu steekt beperking van *gevoelensvrijheid*.

Ge moogt wel anders denken dan die vader, en dat doen ook wij, maar ge hebt niet het recht om te zeggen: Die vader moet denken gelijk ik denk, en anders zullen wij hem dwingen.

Immers dat zeggen juist raadt de conscientievrijheid aan.

Blank en Kleurling.

Van onzen gewaardeerden vriend en broeder Ds. P. Jansz te Pati ontvingen we een belangrijk schrijven over de vraag, hoe te werk te gaan, waar blanke Christenen en Christenen uit de kleurlingen saam vergaderen in één bedehuis.

Hij is een teeder Christen, een man met een warm hart voor den inlandischen broeder, en een missionair prediker van rijpe ervaring; daarbij een man van dege studie en wetenschap.

Het is daarom dat we aan zijn oordeel in zulk een materie waarde hechten, en het ook aan onze lezers wenschen mede te deelen.

Het luidt als volgt:

Pati, 6 Sept. 1897.

Hooggeacht Heer en Broeder in onze Heiloull

Weder neem ik de vrijheid een belangrijk zaak onder uwe aandacht te brengen. Het is een zaak waarover u zelf onlangs met belangstelling schreef, n.l. de moeilijkheid waarin de Boeren in Transvaal zich bevinden ten opzichte van gezamenlijke Godsdienstoefeningen met de Kaffers die tot het Christendom gebracht zijn. Wellicht kan een beschouwing van wat hier, in gelijke, of bijna gelijke omstandigheden geschiedt, van nut zijn om in die moeilijkheid tegemoet te komen.

Immers ook hier hebben we bij de prediking meermalen een gemengd gehoor van Inlanders en Europeanen.

Wel is er groot verschil in aard van de Inlanders hier met de Kaffers ginds. Niet dat zij het aan 't rechte eind hebben, die de Javanen beschrijven als een gedwee en lijdzam volk. Wie hen recht leert kennen, ziet er wel andere elementen onder werken en woelen dan zachtmoedigheid en onderdanigheid, al zijn deze in de oppervlakte niet te misskennen.

Over 't algemeen is de Javanen bescheiden en houdt hij zich tegenover ons gaarne in de laagte. Wanneer wij bijv. in hun woning ons naast hun op hun rustbank neder zetten, dan gaan zij eraf en zetten zich op den vloer. Ze moeten wel zeer vertrouwd met ons zijn om dan naast ons te durven blijven zitten. Zijn we bij hen te gast, dan richten ze voor ons aan op een tafeltje, al naar voorhanden is, en zij eten met elkander op hun rustbank. Ook zullen ze dan hun maaltijd niet aanvangen eer ze ons om verlof daartoe hebben gevraagd. Dit alles is gezegd van de *geringe* Javanen. Ook de Christenen onder hen hoe broederlijk (altsoos op die wijze van Ouder broeder) we met hen omgaan, laten van deze en dergelijke gewoonten niet af. Andersgeindden ontbreken echter ook niet, en er is soms veel belediging nodig om te zorgen dat hun invloed geen overhand verkrijgt.

Indien er dan ook eens sprake ware van gelijkstelling van de Inlandsche Christenen met Europeanen, zou ik daar ernstig en krachtig tegen protesteren. In het Reglement op het beleid der regering is een artikel dat die gelijkstelling nitsprekt; maar gelukkig wordt dat als niet bestaande beschouwd. Toch zou het wel eens een nadeeligen invloed kunnen hebben indien de minder welgelinden van dat bestaan nadere kennis kregen.

Hoe nu is de zaak omtrent de bijeenkomsten hier inrichting? Voor de Europeanen en voor de Inlanders zijn afzonderlijke bedehuizen. Vanzelf verschijnen dezen gewoonlijk niet in de bedehuizen der eerstgenoemden, omdat ze onzeker zijn, of niet genoegzaam verstaan. Wel komen Europeanen in de bijeenkomsten der Inlanders. Nu heerscht, ook daarbuiten, bijv. bij bezoek van Inlanders in onze woningen, het gebruik ieder zoo te ontvangen als de eigen gewoonte van zijn landaard is. De geringe Javanen is niet gewoon op een stoel te zitten maar zit op een Inlandschen rustbank (amben, balsebale) of op een matje. Welnu, zoo ontvangen we hen ook in onze woning. Evenzoo handelt hij jegens ons: wetende dat wij gewoon zijn een stoel te gebruiken, zoo biedt hij dien ons ook aan als wij hem bezoeken. Plaatsten wij hem ten onzent op een stoel, hij zou zich niet op zijn gemak gevoelen wegens de ongewoonte. Zoo is het voor hem geen vernedering, maar een aangenaamheid, wanneer hij bij ons op een matje zit.

Wie nu van de sendelingen zich *geheel* naar de Inl. gewoonten schikt, heeft ook in de Godsdienstige bijeenkomst een mat gespreid waarop de Inl. Christenen op hun gemak zitten (N. B. niet *hurken*, zoals men dikwijls leest in sommige berichten: dat zou een, ook voor Inlanders zeer onpassende, en tevens zeer vernedering zijnde) Komt er nu een European, wie zal een wijze van zitten niet alleen ongewoon is, maar ook zeer ongemakkelijk zou wezen, dan is er een stoel

voor hem gereed, geheel naar zijn gewoonte en gebruik. Werd van hem geëischt mede op de mat te zitten, dat zou, behalve noodeloos ongemak, tevens een vernedering zijn, terwijl de Inlander in zijn eigen gewoonte blijft en niet onverschillig in de hoogte geheven wordt. Waar men voor de Inlanders het zitten op banken heeft ingevoerd, gaat het evenzoo. Wij een Europeanen bij hun op de banken gaan zitten, het staat hem vrij; verlangt hij een stoel, die wordt hem verstrekt, er staat gereed.

Op die wijze is er nooit eenige onaanvaardbaarheid of verstoring der orde. Nog eens: er is groot verschil tusschen Kaffers en Javanen. Toch denk ik dat uit het bovenstaande wel iets af te leiden is dat ook ginds van dienst kan zijn ten goede. Misschien vindt u goed dit schrijven zoals het is, naar Transvaal te zenden. Wil U er uit nemen wat U geschikt voorkomt, en daarheen zenden, het is mij ook goed. Moge het werk daar rijk gezegend zijn, en weldra het gehele Kaffervolk als geheiligde nederige Christenen den broeders tot vreugd en den Heere toe eere zijn!

Met hartelijke groeten en heilbode in den Middelaar,

hoogachtend,

Uw dr. dr. en broeder

P. JANSZ.

Uitgemaakt achten we de quaestie hiermede niet, en liefst zouden we beginnen, met soortgelijke mededeelingen uit alle landen te ontvangen, waar blanken en kleurlingen saam in het heilige verkeer, tevens met duidelijke opgave van het bereikte effect. Eerst daardoor zou men de noodige gegevens bijeen krijgen, die tot juistere en vollediger oordeel in staat stelden.

Ook hier schuilt de quaestie van de juiste verhouding tusschen natuur en genade.

De levensuustantie en de graad van maatschappelijke ontwikkeling komt uit de natuur, de aanbidding van het heilige is uit de genade.

En daarom vermoeden we, dat men zal moeten beginnen, met in den uitwendigen vorm het verschil eerst toe te laten, maar dat het doel er toch op moet gericht blijven, om ten slotte ook in dien vorm één te worden.

Vooral bij de Kaffers komt daar dan nog het neusbehaar bij. Doch ook dit moet ten slotte wegvallen, als de Kaffer ook in zindelijkheid, voeding en kleding aan ons meer gelijk zal zijn geworden.

Corrigendum.

De heer Bensdorp heeft in de *Kath. Stemmen* een overzicht gegeven van wat voor cake maanden door ons, in onze artikelen over de gemeente gratie, over de onbevleete ontvangenis van Maria werd gezegd.

In het gemeen gaan we hierop niet in, evenmin als we dit deden op menig andere critiek door hem op ons schrijven over Roomsche leerstellingen uitgeoefend.

Al gevea we toch toe, dat een weerop-leven van de controversen tusschen de Gereformeerde en Roomsche theologen juist denken laat, stellig is de tijd daarvoor thans nog niet gekomen. De strijd naar buiten is nog te fel en te hard, om reeds aan zulk een weer opnemen van den historischen strijd te kunnen denken.

De controversen tusschen Roomschen en Gereformeerden is bovendien volledig uitgewerkt in het verleden, en kan dus niet wel opnieuw aan de orde komen, eer de controversen met de nieuwe afwijkingen van deze eeuw is uitgestreden.

Wel gevoelen we, dat deze wapenstilstand aanleiding geeft, om over en weer voorstellingen van elkaars belijdenis en streven te geven, waarin de gelaakte partij zich zelve niet altoos terugvindt. Maar dit kan niet anders. Het subjectieve blijft hier zijn rol spelen, en zomin het ooit aan een Roomsche theologen gelukken zal, om ons zoo ten voeten toe uit te tekenen, dat wij de juiste gelijkijzen van het portret zouden erkennen, zoo verstaan we ook volkomen, dat een Roomsche theologen onze uiteenzetting lezende, daartegen gedurig bedenking voel oprijzen.

Wij onzerzijds maken dan ook geen aanspraak op objectieve gelijkijzen van onze tekening, en het valt ons dan ook niet tegen, zoo er aanmerkingen vallen.

Met name komt het dan ook niet in ons op, om over het dogma der onbevleete ontvangenis van Maria als zoodanig een redetwist aan te binden. Zelfs een dispuut daarover zou eerst mogelijk worden, als vooraf formeel tusschen ons kon worden vastgesteld, uit welke bronnen de waarheid of onwaarheid van dat dogma is op te maken.

Ditmaal echter komt in een critiek van den heer Bensdorp iets voor, waarvan wij ons gehouden achten hem acte te verleen.

Door ons was uitgegaan van de onderstelling, dat de draag die in de Roomsche kerk tot de aanvaarding van dit dogma geleid heeft, zijn oorsprong mede vond in het streven, om, door het vaststellen van het zondeloze van Jezus' moeder, de zondeloosheid van den Middelaar, tot in zijn ontvangenis en geboorte, te vaster te maken.

Dit nu ontkeet de heer Bensdorp, en houdt staande, dat geen andere draag dreef, dan om, uitgaande van de op zichzelf vaststaande heilige ontvangenis en geboorte van den Heiland, in zijn moeder een gestalte te vinden, die in betamelijkheid en waardigheid met zoo hoog een moederschap overkwam.

Nu blijve het in het midden gelaten, of er niet ook hier psychologische drijfveeren gewerkt hebben, die in het beleiden woord niet tot uitdrukking kwamen. Daarover veroorloven we ons ons eigen gevoelen te hebben.

Maar in zooverre in het beleiden woord en in het geformuleerde dogma als zoodanig van geen oorzakelijk verband met de heilige ontvangenis van den Christus sprake

is, en de heer Bensdorp het noodig en oorbaar achtte hierop de aandacht te vestigen, komt het ons noodig voor, dit ook ter kennis van onze lezers te brengen.

Aan de waarheid of onwaarheid van dat beweerde dogma doet dit natuurlijk niets af noch toe, maar we weten te goed, hoe hard het ons soms viel *misrepresentations* van het Calvinisme bij Roomsche theologen te vinden, dan dat wij onzerzijds op zoo concreet punt niet gaarne van de tegen-spraak van een zoo kundig scribent als de heer Bensdorp in zelf kennis nemen, en aan onze lezers kennis geven zouden.

Uit de Pers.

Aan het laatst overgenomen stuk over de *Christelijke vrijheid* in de *middeleeuwse dagen*, voegt Dr. H. H. Kuyper in de *Fransche Kerk* de der vorige week, een tweede stuk toe, teneinde misvatting en misbruik te voorkomen. Hij schrijft namelijk:

Vooreerst wordt deze vrijheid beperkt doordat bij de vraag wat middelmatig is, volstrekt niet alleen moet onderzocht worden, of zoodanige zaak in de Heilige Schrift met name verboden wordt, maar ook of de Schrift algemeene regelen geeft, uit wier toepassing volgt, dat zoodanige zaak ons niet is geoorloofd. Wie aan de letter der Heilige Schrift hangen blijft, valt onder het oordeel van den Apostel, dat de letter doodt en alleen de Geest levend maakt.

De strijd over deze vraag, is vooral gestreden met de Jesuiten, wier redeleer voor de praktijk der goddelijke alleroverderlijst is. De Roomsche Kerk houdt aan de eene zijde vast aan een zeer hoog ideaal van redelijke volkomenheid en eischt van hare monniken vrijwillige armoede, volkomen onttoging van al wat het vleesch strekt, een ver-zaken van de wereld en haar begeerlijkheden. Maar tegelijk, ten einde de groote massa niet van zich te vervreemden, stelt zij veel lagere eischen voor de leken en laat hun toe om volop van de wereld te genieten, mits zij daarnaast naar hun godsdienst-plichten blijven waarmaken. En vooral de Jesuiten hebben zich berucht gemaakt door hun casuïstiek, waarin zij, op grond dat Gods Woord dit niet uitdrukt verbod, allerlei wereldsche praktijken als den noodlijden, het duel, het dansen, het comedieboek, het deelnemen aan loterij enz. goedkeurden. Al deze dingen waren volgens hun "middelmatig" en daarom, mits met een goed doel aangewend, geoorloofd. Immers het misbruik, dat de wereld van deze dingen maakte, hield het gebruik niet op, mits dit gebruik met matigheid geschiedde.

Tegenover deze laxe redeleer, die op vernietiging van het Christelijk leeren uitloopt, hebben onze Gereformeerde Vaders geprotesterd, vooreerst door met nadruk het beginsel te handhaven, dat niet alleen wat de letter der Schrift verboden sonde was, maar ook alles wat logisch uit de letter volgde. Zelfmoord en tweevoudig werven evengevoerd door het gebod: "gij zult niet doden", geoordeeld als inmoed met voorbedachten rade. De noodlijden of heilsoffdeligheden vielen evengevoerd onder het gebod: "gij zult geen valsche getuigenis geven, als het liegen zonder noodzaak. En waar de Heilige Schrift overal leert dat van het lot alleen een heilig gebruik moet worden gemaakt, omdat het beleid daarvan bij den Heere is, daar veroordeelden onze Vaders eenparig alle loterij om geld niet alleen, maar ook alle lotspelen, als kaartspelen, pansenbord, lotospelen, omdat daarin een zijdelingsche aanbidding ligt van de Fortuin. Alleen zulke spelen, waarbij het lot niet te pas kwam, en waar alles afhing van vernunft of kracht, achtten zij geoorloofd, zoals vader Brakel met name opnoemt: schaken, dammen, kaatsen, schermen. Wanneer dan ook in onze dagen het Christenvolk tegen kaartspel is als een zondig vermaak, dan heeft het hierin volkomen gelijk. Kaartspel is sonde tegen het 10 gebod. Maar wanneer men met kaartspel in vele Gereformeerde kringen ook schaken, dammen, kegelen, enz. als rondig veroordeeld, dan is hiervoor in de Heilige Schrift geen den minsten grond te vinden en weersprekt men alle Gereformeerde praktische schrijvers, die juist zulke spelen tot recreatie aanbevelen, mits het spel spel is, en niet door hartstocht ontwaard.

En in de tweede plaats handhaafden zij tegenover deze laxe redeleer der Jesuiten het woord des Apostels: Haat ook den rok, die van het vleesch besmet is. Op dien grond veroordeelden zij niet alleen wat door de Heilige Schrift bij wetlige gevolgtrekking was als sonde, maar ook al zulke vermaak en spanningen, die een geheel wereldsch karakter droegen, als dansen, comedie-spelen, het bezoeken van concerten, het loopen in kroegen en herbergen. Al deze vermaaken, ook al waren ze op zich zelf misschien middelmatig, waren door het gebruik zoo door en door wereldsch geworden, dat een Christen er geen deel aan kon nemen zonder schade voor zijn ziel. De regel, dat het misbruik het gebruik niet opheft, gaat hier dus niet op, zoo redeneerden onze practijns, omdat deze dingen door het misbruik zoo besmet zijn, dat een goed gebruik er van in onze dagen niet meer mogelijk is.

Hij de toepassing van dezen regel, zij men echter hoort voorzicht. Niet alles wat de wereld misbruikt, is daarom den Christen ongeoorloofd. Niets wordt meer misbruikt dan de drukruist, waardoor ongelooft en onnederlijke literatuur bij duizenden talen wordt verspreid. Maar wie zal daarom be-weren, dat het een Christen niet vrijstaat van diezelfde misbruikte drukruist een goed gebruik te maken ter eere Gods? En zoo is ook niet ieder vermaak, dat de wereld liefheeft, reeds daarom als wereldsch af te keuren, mits het mogelijk is het wereldsch karakter er uit te verwijderen en het zonder gevaar voor zijn zielelijk te gebruiken. Muziek is een bij uitstek "wereldsch" genot en wie bij ervaring weet, welk een verderfelend invloed de wereldsche muziek op de herten uitoefent, zal waarlijk de waarschuwing niet overbodig achten, dat Christen-ouders hun kinderen toch niet alles laten spelen, liefst niet tot "oefening" wat wereldsche muziekmeesters hun vooreest. Maar hoe nauwkeurig ook tegen wereldsche muziek moet gewaakt worden, de muziek zelf is een gave Gods, en wie thuis een orgel heeft en daarop Christelijke muziek speelt, behoort niet te vrezen, dat hij daardoor der wereld gelijkvormig is geworden.

Neen, het Christelijk protest gaat alleen tegen den rok, die door het vleesch besmet is. Want ook al is deze rok op zichzelf een middelmatig zaak, de besmetting der wereld, die er aan kleef, kan zelf de meest onschuldige zaak tot een verleiding der zielen en tot een zonde voor God maken. Dat methodisch deze onderscheiding berust op het Woord Gods en daarom de conscientie bindt, moge een bekend voorbeeld uit Paulus' dagen ons duidelijk maken, n.l. den strijd over het eten van vleesch uit een afgodetempel afkomstig.

De afgodetempels waren destijds de abbaties of slachthuisen, waaruit hoofdzakelijk 'vleesch kwam voor dagelijks gebruik. De toevoer van offer-beesten was zoo groot, dat de priesters en offeraars al het vleesch niet konden opeten en het daarom, na in den tempel geofferd te zijn, ten voordele van de priesters verkocht werd in de "vleeschhuizen". Velen nu meenden in Paulus' dagen, dat een Christen dit vleesch niet mocht eten, omdat het door de aanraking met de afgoderij besmet was. En de Apostel, al wil hij denken niet dwingen om tegen hun conscientie te handelen, spreekt toch duidelijk genoeg uit, dat zij dwalen ter goeder trouw. "Eet al wat in het vleeschhuis verkocht wordt, niets ondervragende om der conscientie wil, want de aarde is des Heeren en de volheid der-zelve." (1 Cor. 10: 25, 26). Noch in de spijs, noch in den drank, ook al zijn zij uit een afgodetempel afkomstig, zit dus eenige sonde, wanneer

men beide gebruiken kan op Christelijke manier.

Geheel anders komt daartegen de zaak te staan, wanneer sommige misbruik makende van deze Christelijke vrijheid nu ook naar den afgodetempel zelf toegingen en daar deelnamen aan den offer-maaltijd, beweerde, dat in spijs en drank immers geen sonde zat. Deel te nemen aan den offer-maaltijd was een eeren van den afgod; mits een maaltijd gepaard met heidensche gebruiken, die een Christen niet mocht aannemen; dan was de spijs en drank "door het vleesch besmet" en dezelfde Apostel, die eerst verdedigd heeft, dat alle spijs en drank goed is, roept nu derhalve toe: "Gij kunt den drinkbeker des Heeren niet drinken, en den drinkbeker der duivelen. Gij kunt niet deelachtig zijn aan de tafel des Heeren en aan de tafel der duivelen. Of terven wij den Heere? Zijn wij sterker dan Hij?" (1 Cor. 10: 21, 22).

In evenzoo nu is het met datgene wat men "wereldsche vermaaken" noemt, als dansen, comedie-spelen, concertbezoek, enz. waarin onze Gereformeerde Kerk steeds een zondig vermaak heeft gezien, niet omdat deze dingen op zich zelf zondig zijn, maar omdat ze zoo door en door bevlekt zijn door de wereld, dat een Christen, die nauw leeft voor zijn God, er geen deel aan kan nemen.

Ze zijn geen zonden op zich zelf. De Heilige Schrift spreekt meer dan eens van het "dansen" ook van de heilige mannen Gods, zonder er een woord van afkeuring aan toe te voegen. David danste voor de ark. Maar dit dansen of huppelen of van vreugde opspringen is geheel iets anders dan wat de wereld van dat dansen gemaakt heeft. De tegenwoordige dansen zijn een kunstmatige beweging: zij geschieden tusschen mannen en vrouwen; hun geheele aard doelt om begeerlijkheden op te wekken, die inpaat tegen het Vile gebod. Men kan geen vreemde vrouw zoo dansende met zich voortbewegen, zonder dat de zinnelijke lusten geprikkeld worden. Vandaar dat al zulke dansen besteld sonde is. Dat wereldsche dansen heeft een Johannes den Dooper het hoofd gekost en Herodes tot een moordenaar gemaakt. En wanneer enkele Gereformeerde mannen van naam, o.a. Marx van St. Aldegonde in het dansen van meer deefte dansen, gelijk aan het hof van Prins Willem plaats vonden, geen sonde zagen, ja er gaarne aan deelnamen, dan staan wij in deze zaak liever aan de zijde van een Caspar van der Heyde en Taffijn, die den moed hadden om in Marx' het dansen af te keuren. En wie bedenkt, dat het dansen toen evenals in onze dagen meest plaats vond in herbergen of danshuizen, die de voortpallen zijn van het bordel, zal waarlijk niet oordeelen, dat onze vaders verkeerd hebben gezien, toen zij op hunne Synodes het dansen uitdrukkelijk verboden. Het dansen, op zich zelf een onschuldige zaak, is door de besmetting der wereld voor ons ongeoorloofd geworden.

In evenzoo is het met de comedie, het concert-bezoek en het paardenspel. Op zich zelf steekt er geen sonde in het kunstig rijden met paarden, het luisteren naar muziek, en is niet elke opvoering van een aanschouwelijke voorstelling sonde. Calvin liet te Genève zijn studenten toe comediestukken te spelen, Melancthon deed hetzelfde te Wittenberg, en zelfs Voetius, de strenge puritein, die ijvert tegen al de "ijdelheden der wereld" met een ijver, die hem soms het spoor doet te buiten gaan, wanneer hij zelfs het drinken op Iemand's gezondheid heidensche noemt en het dragen van een pruik uit den duivel acht, geeft toch toe, dat er tooneelspelen te denken zijn, waarbij een Christen zich niet behoeft te ergeren. Maar wat baat ons dit, waar ook deze "vermaaken" door de wereld zoo besmet zijn, dat alleen veredelingen er verde mee kunnen nemen. Of is het niet waar, dat bij de paardenspielen toeren worden verricht, die levensgevaarlijk zijn, en het juist zulke levensgevaarlijke toeren zijn, nevens de zeer lichtig geklede berijders, die het meest het volk trekken? Is het niet waar, dat onze schouwburgen leerzamen zijn geworden van on-tucht, en het tooneel, zoo daargelaten dat het de karakters der schouwspelers vervalt, in plaats van het volk te veredelen, al dieper ons volk sinken doet? Is het niet waar, dat op de concerten, waar avond aan avond al wat rijk en aanzienlijk is, verschijnt, de geesten op de meest onmerkbaare maar tegelijk zekere wijze vergiftigd worden door een muziek, die niet uit God, maar uit den vader der leugen is?

En hetzelfde bezwaar geldt tegen de kermis-en wereldsche vermaaken, die daaraan verbonden. Ook daar stemmen wij gaarne toe, dat op zichzelf in het potterij eten, het koopen uit de kramen, het zitten van kinderen in een mallemeel geen "sonde" is. Maar ook hier heeft de wereld zoo diep haar spoor afgedrukt op deze vermaaken, dat zij een bederf zijn geworden voor ons volk, en daarom door ieder ernstig Christen behooren gemeden te worden. De kermis is een kermis der ijdelheid, waar de Satan met het blinkende lokas elk jaar duizende zielen in ons land vangt en zedelijk vernooit. Rockeloos wordt daar geld verkwist, dat een jaar lang wellicht aan vrouw en kinderen is onthouden. Dronkenschap is er schering en inslag. Menig meisje verloor op de kermis haar onschuld en eere als vrouw.

En eindelijk om dezelfde reden is ook sonde het geregeld loopen in kroegen en herbergen, zoals zelfs onder Christelijke jongelingen, helaas, nog wel gevonden wordt. Ook daarbij zit de sonde niet in het glas hier, dat men drinkt of de kranten die men leest. Wie op reis is en dorst heeft, behoort zijn conscientie niet te kwellen met de vraag of het geoorloofd is, dien dorst in een herberg te lesschen, wanneer hij geen andere gelegenheid vinden kan. Maar wie in de eigen stad zijn woning, terwijl hij thuis evengevoeld iets gebruiken kan, er een ge-woonte van maakt om de drankhuizen te bezoeken, zij dit dan een herberg of café, toont daarmee, dat hij lust heeft in het gestelde der spotters en wandelen wil op den weg der goddeloosheid. Een herberg, oorspronkelijk een goede instelling om den reiziger van verre te "herbergen" is in onze dagen een paleis geworden van den drankduivel, waar op het altaar van den jenever niet alleen het zuurverdiende geld van den werkmans, maar ook zijn eeuwig geluk wordt geofferd. En met dien afgod gemeenschap te hebben mag Gods kind niet.

Bij al deze dingen nu, en wij zouden deze reeks nog veel kunnen uitbreiden, geldt de regel der goddelijkheid, dat Gods kind zich van alles te onthouden heeft wat door de wereld met het merk der sonde is gestempeld geworden. Al zijn al deze in theorie misschien zoo te bezien, dat zij middelmatig zijn, in de praktijk komen zij niet anders voor dan besmette met sonde. En daarom is het eisch van Gods Woord, dat men zich van al zoodanige uitspanningen onthoudt.

Enigzins anders staat het daarentegen met de vraag of het deelnemen aan hardrijden, wedstrijden enz. den Christen jongeling moet verboden worden. En hiermede komen wij vanzelf op de vraag, in hoeverre de "sport", die in onze dagen alles beheerscht, een geoorloofd of een zondig vermaak is. Nu is het opmerkelijk, dat onze Gereformeerde praktische schrijvers, hoe scherp zij ook alle wereldsche vermaaken veroordeelen, steeds een uitbreiding maken voor de gymnastische oefeningen, waardoor het lichaam aan ingespannen arbeid weer verkort kan worden. Geen enkele Gereformeerde "vader" heeft dan ook het schaatsenrijden als zond veroordeeld. Alles wat dient om met lichaam gezond en krachtig te maken, als gymnastiek, zwemsporten, schaatsenrijden is een gave Gods, die, mits behoorlijk gebruikt, niet schaadt maar baat. Mensen in corpore sano, een gezonde ziel in een gezond lichaam is ook hun leuze.

En wat zulke gymnastische oefeningen door hen er geprezen dan gelaakt werden, heeft onze Gereformeerde Kerk dan ook nooit geoordeeld, dat het zonde was daarbij door wedstrijden te zien, wie het sterkst of het vlugst was. In Griekenland waren zulke wedstrijden een hoogtepunt van het nationale leven. En de Apostel Paulus spreekt in zijn brieven nergens een woord van afkeuring over deze kampstrijden, verbiedt niet er aan deel te nemen, maar wel ontleent hij aan deze wedstrijden voortdurend de schoonste beelden voor het Christelijke leven, wat hij zeker niet zoo gedaan hebben, wanneer hij de zaak zelf als sonde had veroordeeld. Geheel in dien zelfden zin spreekt ook het Voetius uit, dat spiegelgevechten van soldaten, wedstrijden van gym-

nasten, harddraverijen met paarden, wedstrijd met schepen, geoorloofde vermaken zijn.

En toch gevoelen wij zeer goed het bezwaar, dat ernstige Christenen in onze dagen drukt. De sport wordt in onze dagen zulk een hartstocht, dat alles wat geen sport is op den achtergrond komt te staan. Zelfs in wereldse kringen wordt tegen deze overdringing gewaarschuwd. Uitspanning moet ontspanning blijven en geen hoofddoel des levens worden. De lichaamelijke oefening heeft maar weinig nut. En vooral waar deze sport een beslist rondig karakter aanneemt als het wielrijden van vrouwen in mannenkleed, daar heeft Gods kind zich verre te houden.

En zoo gevoelen wij ook zeer goed, dat het afbreken van menschen of dieren bij wedstrijden, het vechten en drinken, dat meest met hardrijden gepaard gaat, het voor Gods kind geraden maakt om daarvan geen deel te nemen. Men mag zich zelf niet in de verleideling brengen. En wie van nabij weet, hoe menig veelbelovend jongeling, die als overwinnaar gekroond werd op deze wedstrijden, staakte een proef werd van zinnelijke hartstocht en de kroon des levens dierf, zal gevoelen dat ook hier geldt: principis obsta, weesta ook de beginselen des kwaads.

Wel is dit citaat lang; maar het viel niet af te breken.

Geen der besproken punten kon worden uitgelaten.

Onze vaders hebben dit onderwerp met zulk een ernst behandeld, dat zich ten slotte onder ons een *gemeene overtuiging* gevormd heeft, die nu wel van lieverlede vervalt en verlat is, maar die met Gods hulpe in het oude spoor is terug te leiden.

Gemeengd Nieuws.

Ein congres van Joden. In de maand Augustus derzes jaars kwam er te Basel een congres van Joden samen. Dr. Heral is Europa doorgetrokken om overal de Joodsche wereld in geestdrift te ontwakken voor de gedachte van een herleving van het Jodendom waarvan het centrum als van ouds Jerusalem worden moest.

Het is hem gelukt een congres saam te vergaderen gelijk er nog niet geweest is, waarop afgevaardigden uit Rusland, Duitsland, Frankrijk, Zweden, Engeland, Amerika enz. tegenwoordig waren. Op dit congres sprak Dr. Heral in zijn welkomst-groet over de pogingen tot koloniatie welke waren aangewend en gaf te kennen dat het nu bewezen was dat een Jood ook een landbouwer zijn kon. Maar hij toonde ook aan, dat door middel van koloniatie nog maar 10,000 Israëlieten gehoupen waren, terwijl er in de wereld 9,000,000 Israëlieten gevonden werden. Ten slotte werd er besloten een som van 120 miljoen gulden te verzamelen om Palestina van den Sultan van Turkije te koopen. De Joden zoo sprak iemand het op het congres uit, hebben een staat noodig, waarin zij te huis zijn. Indien dit doel niet te bereiken is door middel van Turkije, dan moet men het trachten te verkrijgen door middel van de hulp der groote mogendheden.

Menig spreker betoogde op het congres volkomen terecht, dat het niet alleen wenschelijk was, dat men er naar streefde een vrij en zelfstandig volk te worden, doch dat men ook moest wederkeren tot het Jodisme als godsdienst. Men betoogde, dat meer aandacht moest gewijd worden aan de studie van het Hebreeuwsch en dat er meer boeken in die taal moesten uitgegeven worden. De gedachte, om in Jerusalem een Joodsche Universiteit te stichten, werd met geestdrift begroet. Het volgende jaar denkt men in Jerusalem te vergaderen.

Het zal wel blijken, dat er te Basel gedreept is met gedachten, die niet voor verwezenlijking vatbaar zijn. Eene herstelling van de Joodsche natie in het Heilige Land, als volk, is ook wel een doornbuis van Christenen, doch of er ook bewijzen voor in de Heilige Schrift te vinden zijn? De Grieken en de Romeinen zullen nooit toelaten, dat het Heilige graf in Joodsche handen komt.

Wij gelooven niet, dat datgene wat de heiden-dagga'sche rechtzinnigen Joden zoeken, tot herleving van het Jodisme, doel zal treffen. Hebreeuwsche taalstudie, Hebreeuwsche boeken, een Joodsche Universiteit te Jerusalem, uitnemende dingen. Maar volgens welke richting zullen die boeken geschreven worden, welk beginsel zal de te stichten Joodsche Universiteit vertegenwoordigen. Het is toch bekend, dat de Joodsche wereld verdeeld ligt in twee kampen, liberalen en rechtzinnigen. Daarover werd geen woord op het congres gerept. Daarbij heeft men vooral in Oostenrijk en Duitsland Joden, die er een mystiek op nahouden, die met al de vormen van het latere Jodendom gebroken hebben. Op deze lieden kan men bij universalistisch-ting enz. niet rekenen.

WINKEL.

Voor Kinderen.

EEN OMKEER.

III.

De drie knapen leerden er flink op los, doch Kasper was onbetwistbaar de eerste. 't Was opmerkelijk zoo vlug als hij leerde, zoo nauwkeurig als hij alles onthield. Meer dan eens kwamen, toen een paar jaren waren voorbijgegaan, de zoons van den dominee stilte bij hem in het huisje om hulp te vragen bij hun werk. Kasper vond trouwens zijn werk volstrekt niet moeilijk, ja had er zoo'n lust in, dat hij meermalen al heel vroeg 's morgens in zijn dakkamerij te open raam zat te declineren en te conjugeren, zoo luid en snel, dat wie er voorbijkwam onwillekeurig opkeek naar zooveel geleerdheid.

Declineren en conjugeren is hetzelfde wat we op school noemen *verbuigen* en *vervoegen*. In dien tijd gebruikte men echter graag zulke hooge woorden — sommige zotte menschen doen 't nog wel. Evenwel hier was geen sprake van de moedertaal, maar van 't Latijn en daarin komen zulke woorden te pas. In die taal wil verbuigen en vervoegen ook heel wat meer zeggen dan bij ons. Een naamwoord heeft bij ons hoogstens drie vormen: in 't Latijn heeft het er zes of meer. Onze werkwoorden doen het met zeven vormen in den regel af, maar in 't Latijn heeft 't zo'n woord een zes doozijn verschillende vormen. Ge begrijpt dus nu wel hoe 't kwam dat Kasper zoo hard leerde. De dominee namelijk was een groot vriend van 't Latijn, hij geloofde met Luther, dat die taal 'het hoofd opknapt' en deed al zijn best haar den jongens in te prenten. Eigenlijk begon men er wat al te vroeg mee, doch er werd tegelijk ook niet vergeeten aan de moedertaal en aan geschiedenis en zooveel meer den noodigen tijd te geven.

Er was evenwel een reden waarom dominee zijn jongens al zoo vroeg in de taal der Romeinen oefende. Als zij daar natielike de 'elementen', dat wil zeggen de beginselen van kenden, mochten zij op de Latijnsche school. Dit was de derde school in Pappenheim, van welke ik zoo even sprak. Zij bestond daar, sinds het Augustijner-klooster er was afgehaakt, en werd ook in de zalen van dit klooster gehouden. De rector of leider der school, Mr. Sturm, was een knap man. En zoo had Kasper dan alle gelegenheid om aan zijn leerlust te voldoen.

Ge moet echter niet denken, dat hij en zijn vrienden louter leefden met en voor de boeken. Dat doen weinig jongens. Neen, zo'dra de school-tijd om was, legde men de boeken terzijde en dan ging men, na den eten, aan het spelen in veld en bosch, alsof alle declinaties er uit moesten. Tusschenbeide gebeurden er ook min prijselijke

dingen. Zoo kon 't gebeuren dat er een kleine veldslag plaats had tusschen de jongens van de Latijnsche en die van des voorrangschers school. Al sinds menschenheugens stonden die twee scholen met elkaar op voet van oorlog, schoon ze natuurlijk zelf niet wisten waarom. De Latijnsche school had minder leerlingen, maar grotere dan de andere, en zoo waren de kansen vrijwel gelijk, en kwam het aantal blauwe oogen en bebloede neuzen aan weerszijden per jaar nog al eerlijk uit. De voorzanger en de rector allebei straften de vechtsieke leerlingen wel streng, maar dit baatte niet veel: het plukharen was al te prettig.

Zoo groeide Kasper voorspoedig op naar lichaam en geest, tot de vraag oprees: wat zal de jongen worden? De dominee hield veel van hem en wenschte, dat hij zou gaan studeren. Dat leek vader en moeder ook wel, maar waar moest het geld er voor vandaan komen? De leerzame echter bedacht er wat op. Zoo Kasper studeren, dan moest hij naar 't gymnasium te Neurenberg. 'Als hij nu', zelde dominee tot Kasper's vader, 'een kleinigheid toelagt, zal ik zorgen dat uw zoon op 't gymnasium en bij mijn bloedverwanten in de stad, voor een kleinigheid onderdak komt. Is hij eenmaal 't gymnasium door, dan zullen we hem wel aan de Altdorfsche hogeschool een baantje bezorgen als helper of zoo, of hij kan lessen geven en zoo zich zelf onderhouden.'

De ouders stemden in dit alles toe en Kasper, die 't hoorde, begon 't hoofd al een beetje hooger te dragen, nu hij de pamentwerkers zoon, misschien mettertijd een geleerd heer zou worden. Doch de Heere God zou hem een ganach andere school doen doorloopen dan 't gymnasium te Neurenberg, een school waarin vooral veel ootmoed werd geleerd, een kostelijke, schoon weinig begeerde wetenschap.

Toen Kasper belijdenis des geloofs gedaan had — iets wat in Duitsland op vroeger leeftijd pleegt te geschieden dan bij ons — zou hij in den herfst met de domineezoons naar Neurenberg vertrekken. Doch zie, er gebeurde iets dat al zijn plannen vernietigde.

Vader Frederik was nooit, wat zijn gezondheid betreft, een held geweest. Zijn werk was ook niet geschikt hem gezonder of sterker te maken, gelijk hij zelf wel wist. Reeds den vorigen winter had hij menigmaal zijn vrouw des Zaterdag met het gereed gemaakte werk naar Treuchtlingen moeten zenden, in plaats van zelf te gaan. Hij had het te zeer op de borst en hoestte te veel, om zoo'n langen tocht te ondernemen. Toch werkte hij voort, of liever dwong er zich toe, ten einde voor vrouw en kind het noodige te verdienen. Maar toen het voorjaar kwam namen zijn krachten snel af. Wel droeg de Melancht vol bloesemgeur door de vensters binnen, maar zij kon de sieke, die aan de longtering leed, niet genezen. En nog eer de linden bloeiden, sloot hij de oogen voor goed.

Nu was goede raad duur of eigenlijk in 't geheel niet verkrijgbaar. Moeder kon al spoedig in haar huisje niet meer blijven. Want er rustte 1500 gulden schuld op, en zij bezat niets om de rente van die som te betalen. En als zij reeds dit niet had, hoeveel te minder dan het geld, al was het ook weinig, dat noodig zou zijn om Kasper in Neurenberg te onderhouden.

Van anderen kon zij weinig hulp verwachten. Kasper's peetoom, de verver, had wel groot medelijden met den armen jongen, maar was zelf nog maar een beginner in zijn zaak, en had voor zijn eigen vijf kinderen te zorgen. Er schoot dus voor het peetkind niets over. De dominee had alles gedaan wat hij kon. Hij had het zoover gebracht, dat Kasper bij de bloedverwanten kost en inwoning voor niets zou krijgen. Maar voor boeken en kleren kon de predikant, die zelf niet rijk was, en een klein inkomen had, onmogelijk zorgen, hoe gaarne hij 't ook had gewild.

Wat dan te doen? Moeder verliet haar huisje en huurde een enkel kamertje, waar zij nu trachten zou met borduursels en belegels maken haar brood te verdienen. Maar dit kon in geen geval genoeg zijn om er ook haar zoon van te onderhouden, al lei men het ook nog zoo zuinig aan. Een weg bleef maar over. De smid van Pappenheim, Veit Ottmann, was Kasper's oom. Hij nu verklaarde zich bereid den jongen als leerling in de smederij op te nemen, en dat zonder de kosten, die er anders bijkwamen. Er viel niet lang te beraden, de nood drong, en zoo werd dan besloten dat de knaap den boeken vaarwel zou zeggen en den smidshammer opnemen. Weldra was dat besluit uitgevoerd.

HOOGENBIJK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerk.

BEROEFEN: Strijen c. a., G. de Braal, te Oosterveek. — Veere (Walch), P. J. Baaij, te Kampenland (gen. Wisselkerke). — 'Gravenhage, B. J. F. Vonckenberg, te Voorthuizen. — Montfoort en Linschoten, A. de Vlieg, te Renkum. — Middelburg, B. J. Breukelaar, te Bodegraven. — Staphorst, E. Vonk, te Ambt-Vollenhove. — Kalamazoo (cl. Michigan, N.-Am.), F. Fortuin, te Hilversum. — Steins (Fr.), J. C. Raamsdonk, te Beverwijk.

REDANCT: Zalk en Veenendaal en Oostwedde, H. D. Drenth, te Nieuwolda. — Tammaraum (cl. Fran.), O. de Roos, te Oudega c. a. — Zuidland, G. Boekennoogen, te Rozendijk c. a.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEFEN: Asch, A. Darn, cand. te Rotterdam. — Ruimen, J. W. Visscher, cand. te Rotterdam. — Groenbicht, J. J. Eigenaam, te Meern c. a. (gen. Vleuten). — Molkwerum en Kijndijk, A. van Veldhuizen, cand. te Rotterdam. — Vijfhuizen, D. J. Veen, te Berghaven. — Nieuwvliet (toet), H. van Essen, cand. te Zierikzee. — Maurik, Kuiper, te Otterloo. — Surhuysen c. a., W. Hulshagen, te Slochteren. — Wilhelminadorp (gen. Kattendijk), W. A. Eerdbeek, cand. te 's-Gravenhage. — Engwierum, J. Vechter, te Oostwedde. — Muntendam, M. A. J. Bouwers, te Veenwouden. — Tammaraum (cl. Fran.), H. Wagenaar, te Leeuwarden. — Goudarak, C. Eekhof, te Werkhoven. — Capelle a/d IJssel, J. Doornbos, te Barneveld. — Strijen, G. de Braal, te Oosterveek. — Meteren bij Geldermalsen, D. van Breema, cand. te Utrecht. — 's-Heer Hendrikshoek en Wisselkerke, J. F. H. Keers, cand. — Steetkerke, G. B. Hospers, cand.

AANGENOMEN: Nieuw-Berta, M. J. F. Schonfeld, cand. — Engwierum, J. Vechter, te Oostwedde.

REDANCT: Bleswijk en Mulden, C. Eekhof, te Werkhoven. — Rozenburg c. a., E. J. W. Posthumus Melles, te Heinoord. — Bargerland (N.-Holl.), W. Voors, te Knitne (Overijssel). — Made c. a., D. Nicssen, W. J. te Drunen en Nieuwvliet. — Blokkij, J. Visser, te Woudenberg. — Dedemsvaart, H. ten Kate, te Amerongen. — Woubrugge, M. A. van Rhijn, te Wateringen. — Kallenburg, G. A. Lallema, te Boskoop. — Muntendam, M. J. Bouwers, te Veenwouden. — Engelen, N. Westendorp, te Beerna, cand. te Groningen. — Kooijk (N.-Holl.), H. G. Oldeman, te Ouwkerke (Zeel). — Steggerda, W. J. Aalders, te Bolkloot. — Wierp, C. W. A. Voorhoeve, te Reiken. — Heeze en Leende, J. van Arkel, te Gent (België). — Wlp, J. W. Vischer, cand.

Advertentien.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissie van de Prinsengracht bij de Prinsengracht,
No. 157,
AMSTERDAM.

„Dr. Scheurer's Hospitaal”.

Ontvangen April—October 1897.

Contributien: Aalten (11 h.) f. 27.50; Abcoude f. 2.50; Amersfoort (13 h.) f. 32.50; Amsterdam (92 h.) f. 245.50; Anjum (2 h.) f. 5; Apeldoorn (15 h.) f. 56.25; Arnhem (43 h.) f. 107.50; Assen (3 h.) f. 6.50; Baarn (10 h.) f. 25; Beekbergen (3 h.) f. 7.50; Buitenpost (4 h.) f. 10; Den Helder (10 h.) f. 23.75; Deventer (9 h.) f. 22.50; Dieren (11 h.) f. 27.50; Dordrecht (10 h.) f. 44.1; f. 22.75; Driebergen (20 h.) f. 50; Ermelo (14 h.) f. 7; Enschede (55 h.) f. 137.50; Gouda (3 h.) f. 7.50; Gorcum (14 h.) f. 33.25; Groningen (18 h.) f. 45; Haarlem (14 h.) f. 32.50; Harlingen (11 h.) f. 28.75; Hilversum (10 h.) f. 25; Hoogeveen (5 h.) f. 12.50; Kampen (nagel. jaarl. contr.) f. 5; Kollum (8 h.) f. 20; Leeuwarden, Oosterbierum, Grawe en Rijsmaarsdijk (29 h.) f. 73.45; Lemmer (4 h.) f. 10; Leiden (14 h.) f. 68.1; f. 42.75; Maarsland (10 h.) f. 25.50; Marken (5 h.) f. 12.50; Melkerke (3 h.) f. 7; Middelburg, Brigidam, Serooskerke, Biggkerke en Koudkerke (27 h.) f. 63.75; Nieuwveen (6 h.) f. 3; Nieuwendijk (8 h.) f. 21.25; Nijmegen (16 h.) f. 38.25; Oude Wetering (13 h.) f. 32; Purmerend (5 h.) f. 12; Rotterdam (157 h.) f. 305; Schiedam (11 h.) f. 28.75; Schoonhoven en Willige Langerak (7 h.) f. 17; Smilde (4 h.) f. 12; Sneek, Woudsend, Ganw, Goonga, Joure, Oostereind, Heeg en Witmarum (26 h.) f. 62; O. en W. Sonburg (3 h.) f. 7.50; Utrecht (35 h.) f. 90; Veere f. 2.50; Vlaardingen (9 h.) f. 23.75; Vlissingen (18 h.) f. 95.1; f. 48.40; Voorschoten (3 h.) f. 11.25; Wageningen, Ede, Heteren, Zetten, Randwijk (21 h.) f. 52.75; Wons (17 h.) f. 4.25; Zaltbommel (3 h.) f. 7.50; Zaan-dam (8 h.) f. 28.75; Zevenbergen (2 h.) f. 3; Zierikzee (4 h.) f. 9.50; Zutphen (16 h.) f. 40; Vorden (13 h.) f. 11.25; Zwolle (41 h.) f. 102.50.

Giften: Amsterdam, door Mevr. H. van G. M. B. f. 10; N. N. f. 1.50; perc. v. bet. rekeningen f. 0.70; de heer M. f. 1; door den heer D. f. 2.50; Meij. K. f. 0.75; de heer P. f. 0.50; door Meij. v. D. van Meij. v. R. f. 1; van een reisgeleschap f. 2.50; perc. d. kind. v. d. Zondagsch. Lauriergr. v. D. v. L. H. d. V. f. 2.50; v. d. Zendingv. Oosterpark f. 5; Meij. V. f. 1; N. N. f. 1.50; Baars, door Meij. D. uit een busje op de Chr. Sch. f. 7; Brussel, door Mevr. v. Deth-Rijnbeek f. 25; Dieren, Meij. N. f. 0.50; Ermelo, perc. op 's Heerenloo f. 5.50; Enschede, uit een busje v. Meij. S. f. 1.10; Gorcum, Meij. G. L. S. f. 0.36; Harlingen, gev. in de coll. kerk B. f. 2.50; Kampen, N. N. f. 5; Koolwijk, Meij. K. H. f. 1; Leeuwarden, uit Genuum en Reitsum f. 2.50; N. N. f. 0.60; enige zusters te Achlum f. 1.18; Lemmer, N. N. f. 1; Molenaarsgraaf, uit 't busje v. d. heer S. f. 8.25; Nijmegen, N. N. te Lent f. 0.50; Oostwedde, door Ds. E. Weidner een deel der Pinkster-collectie in de Hervormde Kerk f. 5; Rotterdam, J. v. d. H. f. 1.25; M. v. D. H. f. 1; van een arme weduwe f. 0.50; N. N. f. 2.50; N. N. f. 0.50; N. N. f. 0.45; A. V. f. 0.50; J. H. V. f. 1; A. V. f. 0.50; Meij. d. H. uit een coll. f. 1.75; de heer G. uit een coll. f. 2; Meij. S. f. 1.50; N. N. f. 1; uit een busje van Corry, Cato en Huiberdina f. 7; van de Zondagsch. B. D. H. d. o. f. 10; coll. op een feestje der fam. S. f. 12.64; gecoll. op een feestje N. N. f. 3; door den heer v. d. B. f. 1; N. N. f. 10; A. O. f. 1.25; Zondagsch. v. wijlen Dr. H. f. 5; Mevr. D. f. 10; Ds. S. uit de catech. bus f. 5; N. N. f. 1; M. 0.50; N. N. f. 2.50; Schiedam, N. N. f. 0.25; Sneek, uit de coll. in de Geret. kerk te Stavoren f. 2.20; Utrecht, N. N. f. 0.50; v. d. opbr. van mede tot dit doel gemaakte kleeftjes door Mevr. K. f. 5; Vlissingen, Meij. J. H. f. 1; de heer S. f. 0.50; Meij. K. te S. f. 2; Wageningen, uit 't busje van Meij. V. te Z. f. 1.30; Zeist, perc. door Meij. E. f. 5.25; Zutphen, van E. te Vorden f. 0.50; de heer B. te V. f. 0.25; Mevr. V. te Hengelo f. 2; door Meij. van D. W. namens de Geret. zusteren, 's Zait aan alle wateren.' f. 0. Zwolle, W. H. v. d. B. f. 1; Meij. J. R. f. 0.75. Totaal f. 2561.12.

Tevens worden verzocht contributien en giften van nu af aan te zenden aan de (se penning-meesteres) Meij. J. A. M. van Schelven, Heerengracht 250, Amsterdam, wegens afwezigheid der penningmeesteres.

October 1897. JACQUELINE C. RUTGERS.

P. VAN EIJK.

Firma JOHANNES KRAMER & Co.
DAM 15—17, AMSTERDAM.

Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS. Wisselen Gouden, Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIE en BELEENINGEN. Nemen geld te DEPOSITO 1/2 pCt. onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op verzoek terugbetaald.

Bij D. DONNER te Leiden is verschenen:
„De Wensch aller Heidenen.”
ZENDINGSKALENDER VOOR 1898.
In 6 bladen, beide zijden bedrukt, geeft Dr. H. DIJKSTRA belangrijke Mededeelingen en Verhalen op het gebied der Zending. Onder de platen komen ook voor de portretten van Prof. Dr. A. KUYPER en Dr. H. W. WITTEVEEN. — Ter uitdeeling uitsluitend geschikt.
Prijs 12 1/2 Cent. 50 exempl. f. 4.75. 100 exempl. f. 8.50.

Koloniale-Werving.
HANDGELD f. 200.— (twee honderd gulden),
bij het aangaan van een vrijwillige verbintenis voor ZES jaren, en voor ingelijfd bij de Nationale Militie, met onbepaald verlof of in werkelijke dienst, bij het aangaan van een verbintenis om TWEE JAREN gedetacheerd te worden naar Oost-Indië.

Aanbrenggeld: TWINTIG GULDEN.
Men meldt zich aan:
Vrijwilligers en Militieplichtigen met onbepaald verlof, bij den Commandant van het Koloniaal Werddepot te Harderwijk of bij een der plaatselijke of Garnizoens-Commandanten.
Militieplichtigen, onder de wapenen, tot hun onmiddellijk chef.

Schoone Orgel-Story & Clark Orgel.

muziek laat zich het best vertolken op een
Story & Clark Orgel.
Een fijne collectie, tot de laagste prijzen, vindt u bij

Breebaart's
Orgelhandel.
DAMRAK 23. — AMSTERDAM.

Filippus Scheurkalenders

met premie worden verzonden. Van de kostelijke premie: „Geestelijke Verlatingen”, door VOETIUS en HOOGHEBEEK, liet het Geref. Trakt. Gen. er eenige duizenden meer drukken, teneinde haar als de Kalenders uitverkocht zijn nog te kunnen leveren. Ze is 324 pag. en kost slechts in prachtband 75 en in papieren omslag 40 Cent.
Namens het Geref. Traktatengenootschap „Filippus”.
MIDDELBURG. F. P. D'RIJ.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:
Van de Vereeniging:
Aan Contributien:
Door den heer A. B. Jonker te Roodeschool f. 13.50; door den heer G. Kuipers te Sprang f. 22; door den heer F. A. v. d. Bos te Wommels f. 104.50; door den heer K. Olthoff te Wildervank f. 25.50; door den heer D. A. Jaarsma te St. Nicolaasg. f. 35; door den heer T. Kuiper te Hilversum f. 200; door den heer A. Vingerling te Gouda f. 172.50; door den heer G. de Leeuw te Utrecht f. 602.85; idem van de 10-cents vereeniging f. 13.50 samen f. 616.35; door het Loc. com. Amsterdam 48 storting f. 400; door den heer A. de Boer te Almk. f. 200; door den heer D. Scheepma te Schettens f. 76.50; door Ds. A. L. Ruijs te Serooskerke f. 48.50.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit).
Van de Geref. kerk te Vianen f. 13; van idem te Emmen f. 8.30; van idem te Schoonebeek f. 11.35; van idem te Aalden f. 4.42; van idem te Coevorden f. 2.86; van idem te Goes f. 5.44; van idem te Nieuw Amsterdam f. 5.26; van idem te Nieuw Dordrecht f. 1.46; van idem te Schoonoord f. 2; van idem te Alblasterdam f. 5.93; van idem te Alblasterdam B f. 33.60; van idem te Barendrecht f. 11.01; van idem te Bolnes f. 4.82; van idem te Dordrecht C f. 27.88; van idem te Glessen Nieuwkerk f. 2.25; van idem te Glessen Oudkerk f. 5; van idem te Heinoord f. 6.70; van idem te Molenaarsgraaf f. 3; van idem te Ootland f. 1.35; van idem te Ridderkerk f. 7.30; van idem te Rijsoord f. 0.12 coll. f. 5; van idem te Strijen f. 8.11; van idem te Westmaas f. 6.08; van idem te Zwijndrecht f. 17.10; van idem te Pattershoek f. 4.38; van idem te Linschoten f. 3.85; van idem te IJsselstein f. 6.26; van idem te Vreeswijk f. 7.58; van idem te Zeist f. 37.95; van idem te Doorn f. 9.63; van idem te Driebergen f. 15.40; van idem te Harmelen f. 6.82; van idem te Vleuten-de Meern f. 2; van idem te te Zuylen f. 0.60; van idem te Amerongen f. 4.15; van idem te Benschop f. 4.48; van idem te Lopik f. 5; van idem te Montfoort f. 4.21; van idem te Urk f. 10; van idem te Hoorn f. 6.25; van idem te Enkhuizen f. 23.11; van idem te Opperdoorn f. 5.70; van idem te Medemblik f. 7.37; van idem te Andijk f. 19.37; van idem te Rijswijk (halve coll.) f. 1.45; van idem te Berlikum f. 11.50; van idem te Dinteloord f. 7.70; van idem te Klundert f. 13.48; van idem te Raamsdonk f. 7.60; van idem te Moerdijk f. 3.45; van idem te Breda f. 4.85; van idem te Fijnaart f. 16.20; van idem te Willemstad f. 11.86; van idem te Zevenbergen f. 6.50; van idem te Amersfoort A f. 22.87; van idem te Baarn f. 47.23; van idem te Bunschoten A f. 28.86; van idem te Maartenadijk f. 8; van idem te N.-Loosdrecht f. 3.35; van idem te Soest f. 8.21; van idem te Veenendaal f. 11.67; van idem te Nieuw-Amstel f. 33.12; bij een spreekbeurt door Dr. G. van Goor te Maassluis f. 7.69.
S. J. SEEFAT, Penningmeester.

Verschenen bij W. KIRCHNER, te Amsterdam:
De zelfbeproeving
voor het Avondmaal.
VOORBEREIDINGS-PREDIKATIE, gehouden te Waddingsveen 7 November 1897, door
Ds. E. KROVELD.
Prijs f. 0.15.
Heeren Predikanten en Ouderlingen worden bijzonder op deze uitgave attent gemaakt, als zeer geschikt ter uitreiking bij het doen van huisbezoek vóór de Avondmaalsviering.

Verschenen bij W. KIRCHNER, Amsterdam:

De Ethiek
IS DE
Gereformeerde Theologie.
REDE bij de overdracht van het Rectoraat der Vrije Universiteit, op 20 October 1897, door
Dr. W. GEESINK.
Prijs f. 1.25.

Verschenen bij de Uitgevers-Maatschappij „DE VECHT”, Dir. A. G. O. GERRITSEN, Breukelen:

Het verband van Doop en Wedergeboorte.
Nagelaten Dogmenhistorische Studie, van G. KRAMER.
Prijs f. 2.70.

Gereformeerd Gymnasium, te Amsterdam.

Sedert de laatste opgave ontving de Vereeniging voor Voorbereidend Universitair Onderwijs, het volgende aan giften en jaarlijkse bijdragen:

Amsterdam, H. A. G. f. 27.50; Ds. P. v. S. van IJ. & Z. f. 50; L. P. V. f. 1; Meij. W. M. G. f. 0.62; Wed. D. f. 2.50; Meij. A. S. f. 2.50; Meij. G. J. T. f. 2.50; Meij. M. P. B. f. 2. Zeld. Wed. G. A. H. f. 100; X. L. f. 20; W. v. O. B. f. 5; W. v. A. f. 1; J. L. f. 1; Wed. C. W. f. 1; C. A. S. f. 2.50; Alfen a. d. Rijn, G. v. D. f. 2.50; H. S. f. 2.50; Ds. M. S. f. 1; Wommels, J. T. R. f. 2; G. H. O. f. 1; J. J. H. f. 1; Wed. R. A. f. 2; K. M. f. 0.50; G. M. f. 0.50; L. R. f. 1; S. A. Z. f. 0.50; K. R. f. 0.50; A. R. f. 0.50; Sandfrans, W. J. Z. f. 1; Hylgaard, P. B. f. 0.50; H. K. f. 1; E. V. f. 0.50; Nijkerk, A. v. S. f. 10; V. S. f. 1; Ds. A. M. f. 2.50; H. v. H. f. 1; W. J. B. f. 5; Wed. A. v. W. f. 1; J. J. S. f. 2.50; Wed. J. S. f. 1; C. M. f. 2.50; Meij. C. M. O. f. 0.50; A. v. R. f. 2; Wed. D. v. d. B. f. 1; Meij. J. A. W. f. 2; Meij. P. H. N. f. 1; A. v. d. B. f. 1; Erv. W. f. 1; Wed. A. v. K. f. 1; A. v. S. f. 2.50; T. J. B. f. 1; Wed. J. H. B. N. f. 1; A. v. W. f. 2.50; Wed. G. v. d. R. f. 0.50; E. v. S. f. 1; E. v. R. f. 0.50; J. H. f. 1; A. S. f. 2.50; J. v. R. f. 0.50; E. v. D. G. f. 0.50; W. S. f. 1; Gez. v. A. v. D. v. D. B. f. 1; C. M. v. H. d'V. f. 2.50; Hylgaard, B. K. f. 0.75. Rinaamageset, Ds. J. G. M. f. 1; Wed. W. K. d. J. f. 0.50; T. K. f. 1; K. W. d. J. f. 0.50; G. v. d. B. f. 0.50; A. D. W. f. 0.50; H. S. f. 1; Wed. P. H. f. 1; P. M. L. f. 0.50; S. P. P. f. 1; Wed. P. H. f. 1; Harlingen, Ds. K. C. P. A. G. f. 1; E. v. d. H. f. 0.50; J. d. B. f. 0.50; T. P. f. 1; J. v. T. v. f. 1; Wed. T. B. f. 0.50; D. B. f. 0.75; W. O. f. 0.50; T. S. K. f. 1; J. E. f. 0.50; D. B. f. 1; A. f. 2; Ds. H. J. A. f. 2.50. Hantumerwoude, D. P. K. f. 1. Oostereind, W. P. v. d. V. f. 1; T. D. G. f. 1; J. A. f. 1; P. J. v. f. 1; Wed. J. T. v. f. 1; H. J. f. 0.50. Oudega, H. v. d. M. f. 1; Wed. H. B. f. 1; H. Z. f. 1; Wed. S. D. B. f. 1; J. J. f. 1.50; Arum, I. D. H. f. 1; Dokkum, J. S. J. f. 0.50; J. A. B. f. 2.50; P. C. W. f. 0.50; N. N. f. 1; A. H. f. 1; A. H. f. 0.50; G. K. f. 1; S. J. H. f. 1.25; R. T. f. 1; Wed. G. H. f. 1; A. B. f. 2.50; O. A. B. f. 1; J. A. B. f. 0.50; P. B. f. 0.75; Gebr. H. f. 0.50; Heeg, H. D. f. 1; G. v. d. M. f. 1; T. O. f. 1; W. O. f. 1; C. v. d. M. f. 1; Wed. W. J. N. f. 0.50; J. A. S. f. 2.50; P. d. R. f. 1; J. Z. f. 0.50; L. d. V. f. 1; J. Z. f. 0.50; W. J. f. 1; Ds. H. G. v. d. B. f. 5. Gansmeert, T. E. f. 1; J. N. f. 0.50; H. J. f. 0.50; A. P. W. f. 1; B. E. M. f. 0.50; Wed. H. f. 0.50; A. J. O. f. 0.50. Oosterbierum, J. J. B. f. 1. Leeuwarden, W. C. v. M. f. 1; Wed. C. L. P. f. 0.50; N. N. f. 0.50; J. P. H. f. 1; G. P. f. 1; H. S. f. 1; A. S. f. 1; H. J. f. 1; T. J. V. f. 1; A. K. f. 1; H. G. B. f. 1; G. R. f. 1; Wed. K. W. f. 1; Wed. J. R. f. 1; J. E. f. 1; J. M. f. 1; G. M. f. 1; T. K. f. 1; Wed. B. f. 1; A. Z. f. 0.50; Dr. H. K. f. 3